
LA RESEMANTITZACIÓ COM A RECURS CREATIU: LA NEOLOGIA CROMÀTICA

SHIFTING OF MEANING AS A CREATIVE RESOURCE: CHROMATIC NEOLOGY

ONA DOMÈNECH BAGARIA & ROSA ESTOPÀ BAGOT
Universitat Oberta de Catalunya / Universitat Pompeu Fabra
odomenechb@uoc.edu / rosa.estopa@upf.edu

Resum: El valor simbòlic que han adquirit els termes dels colors en les diferents cultures al llarg de la història explica que siguin un element recurrentment utilitzat per a la creativitat lèxica. En aquest treball abordem, des d'una perspectiva lingüística, un aspecte de l'estudi dels termes dels colors que ha estat poc tractat fins ara: el paper que juguen en la resemantització de les unitats lèxiques d'una llengua. Per fer-ho, partim, d'una banda, d'alguns dels conceptes fonamentals establerts des de l'antropologia lingüística, i de l'altra, dels supòsits teòrics de la semàntica cognitiva. Després de donar compte, en els primers apartats, dels conceptes teòrics fonamentals en què ens basem, analitzem un corpus de neologismes polilèxics lexicogràfics que contenen un mot de color, i acabem centrant-nos en l'anàlisi d'aquelles unitats que inclouen el mot *verd*, amb la finalitat de determinar els mecanismes semàntics i les relacions conceptuals que han motivat que, a partir del primer sentit de color, se n'hagin establert de nous.

Paraules clau: neologia, neologia semàntica, resemantització, colors, metàfora, metonímia, lingüística cognitiva.

Abstract: Colour words have symbolic meanings, which have been acquired over the years and through different cultures. This is why «colour» words are widely used to create new lexical units. In this article, the authors analyse an aspect of the names of colours that is relatively unstudied: their role in the shifting of meaning of a language's new lexical units.

This linguistic study is based on fundamental linguistic anthropology concepts and also on the theoretical assumptions of Cognitive Semantics. After establishing fundamental notions, the study analyses a corpus of lexicographical polylexical neologisms containing a colour word. It focuses on the analysis of those units that include the word «green». The authors' objective is to determine the semantic mechanisms and conceptual relationships that have generated new meanings of colour words or containing a colour word.

Key words: neology, shifting of meaning, semantic change, colours, metaphor, metonymy, cognitive linguistics.

A community is known by the language it keeps, and its words chronicle the times. Every aspect of the life of a people is reflected in the words they use to talk about themselves and the world around them. As their world changes —through invention, discovery, revolution, evolution or personal transformation— so does their language. Like the growth rings of a tree, our vocabulary bears witness to our past.

John Algeo (*Fifty Years Among the New Words*, 1)

1. LA RESEMANTITZACIÓ COM A RECURS CREATIU

En aquest article ens proposem d'analitzar un corpus de neologismes lexicogràfics que contenen un mot de color amb la finalitat d'estudiar els mecanismes semàntics i les relacions conceptuals que han motivat que, a partir del primer sentit de color, se n'hagin establert de nous. Per exemple, si cerquem el mot *verd* al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (*DIEC2*), hi trobarem recollides diverses accepcions ('del color de l'herba tendra', 'que no ha acabat de madurar', 'propri dels primers anys de vida', 'excessivament lliure, obscè'...). Però cap d'aquests sentits es correspon amb els que pren aquest mot en contextos recents com els següents, extrets de diversos mitjans de comunicació i recollits a la base de dades de neologismes de l'OBNEO:¹

Iniciativa va viure ahir la culminació del procés que l'ha portat a ingressar en la família dels **verds** europeus.

Només l'1% de la població practica el turisme **verd** o d'aventura.

L'Ajuntament està estudiant crear diversos punts **verds** on agrupar els contenidors per evitar el seu impacte i fer-los més útils i accessibles als veïns.

El Consell de Ministres dona llum **verd** al projecte de rehabilitació de la zona del Pou Rodó.

Aquests exemples són una mostra que un dels recursos utilitzats des de sempre pels parlants de qualsevol llengua per expressar nous conceptes és la resemantització o fenomen consistent a donar un sentit nou a una unitat lèxica ja existent. En llengües com l'anglès, per exemple, Algeo (1995) demostra, en un estudi descriptiu, que aquest mecanisme (*shifting of meaning*) suposa el 15% de les paraules noves. I les dades recollides per l'OBNEO també constaten que, any rere any, un percentatge significatiu

1. L'OBNEO (Observatori de Neologia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra) és un grup de recerca creat i dirigit per la Dra. M. Teresa Cabré l'any 1988, que analitza el fenomen de l'aparició de paraules noves en l'ús, tant pel que fa al català com al castellà [<http://www.iula.upf.edu/obneo/>].

dels neologismes recollits als mitjans de comunicació, tant en català com en castellà, corresponen a neologismes semàntics (Creus & Julià-Moné 2014).

La neologia semàntica ha estat objecte d'estudi per part dels diferents lingüistes que s'han interessat per la creativitat lèxica. Guilbert (1975: 64) ja afirmava que «par opposition à la néologie phonologique, la néologie sémantique peut se définir par l'apparition d'une signification nouvelle dans le cadre d'un même segment phonologique». I Bastuji (1974: 6) definia la neologia semàntica com «un cas particulier de la polysémie, avec un trait diachronique de nouveauté dans l'emploi, donc dans le sens». Més recentment, Sablayrolles (2000: 150) i Cabré (2009) ens diuen que ens trobem amb un neologisme semàntic quan un mot existent en una llengua adquireix un nou sentit.

La neologia semàntica és habitual tant en els usos generals com en els àmbits més especialitzats on, generalment a través de la metàfora, implica un procés de categorització i de denominació (Assal 1995: 22). Per exemple, en medicina —però també en economia, en dret, en física, etc.— és força lògic, pel seu vessant descriptiu, que es recorregués i es recorri a la formació de sentit a través d'analogies metafòriques (Ordóñez 1994, Gutiérrez 1995). Ja els grecs feien servir aquest procés d'una manera generalitzada: *laberint*, *martell*, *iris*, *estrep*, etc. En els darrers anys, la tecnologia i la informàtica (però també la genètica, l'enginyeria, els esports, etc.) han utilitzat de manera sistemàtica aquest mecanisme: *ratolí*, *galeta*, *navegar*, *fitxer*, *memòria*, etc. són mots que recentment han adquirit nous sentits. I en les llengües de societats tecnològicament poc avançades, l'analogia metafòrica és un dels recursos més usats per donar nom a noves realitats, sobretot quan aquestes procedeixen de cultures distants. Per exemple, per referir-se a l'avió, en aimara usen el terme *latajamach'i*, que significa literalment 'ocell de llauna' (Barrientos 2010), i en sängö el cursor de l'ordinador s'anomena *gepi*, que vol dir 'cuca de llum' (Diki-Kidiri *et al.* 2008: 219-227). Així doncs, com ja va assenyalar Assal (1995: 22):

[...] pour nommer, quand il est impossible de créer le vocable qu'il faut, la pensée se trouve contrainte à détourner du réservoir de la langue le vocable préexistant qui convient, et qui sera transféré et transposé métaphoriquement pour désigner le concept naissant.

2. NEOLOGIA SEMÀNTICA I COGNICIÓ

Una de les raons de l'ús universal, i atemporal, de la resemantització com a recurs de formació és que respon perfectament a la manera com les persones categoritzem la realitat: a través d'assimilacions i analogies amb el que coneixem, establint-hi relacions

diverses. Per això, la neologia de sentit és el mecanisme d'actualització del lèxic que s'adiu de manera més natural a la manera de conceptualitzar la realitat en classes: «les choses nouvelles sont tout naturellement appréhendées par comparaison intuitive avec des choses anciennes déjà connues dans la culture» (Diki-Kidiri *et al.* 2008: 219).

Els postulats de la semàntica cognitiva donen suport a aquesta visió de la resemantització com a recurs inherent i propi de qualsevol parlant, inseparable de la seva cultura. Així, si tradicionalment la categorització semàntica es basava en trets necessaris i suficients, la perspectiva cognitiva prioritza la capacitat conceptualitzadora de la ment humana i considera que «el significat dels mots no es pot separar de la cultura en què s'utilitzen ni del seu context de producció» (Garachana & Hilferty 2011: 53). I alguns dels conceptes claus de la semàntica cognitiva —com la prototipicitat, la polisèmia, la metàfora i la metonímia— enllacen directament amb el fenomen de la resemantització.

La lingüística cognitiva assumeix com un dels seu postulats bàsics que les estructures que integren el sistema conceptual neixen de l'experiència corporal. En paraules d'Espinal & Ynglés (2002: 57), aquesta experiència no inclou solament la naturalesa dels organismes (característiques físiques, biològiques i psicològiques del cos humà), sinó també tot allò que contribueix al seu desenvolupament individual i col·lectiu (l'herència genètica, l'entorn en què es desenvolupen, la manera com hi funcionen, com hi interactuen socialment, etc.). Des d'aquesta perspectiva, doncs, el significat és, en gran part, resultat de la conceptualització humana. I la capacitat de conceptualitzar —fonamental per als éssers humans— es veu «com l'habilitat per a formar estructures simbòliques significatives (unitats amb forma i significat) a partir de la realitat experimentada» (Espinal & Ynglés 2002: 57). Al seu torn, la categorització o procés mental d'organització del pensament, no parteix de condicions necessàries i suficients, sinó que és una manera d'entendre el món, que ens permet formar classes de coses graduals, amb límits difusos, a partir de les similituds que presenten, basades en prototips i definides per models cognitius (Lakoff i Johnson 1980).

Per tant, de la teoria de la categorització clàssica, que es remunta a Aristòtil, la lingüística cognitiva se'n va cap a una teoria dels prototips i dels models cognitius, que parteix de les semblances de família de Wittgenstein. I ens interessa especialment remarcar que aquesta teoria dels prototips, que va quedar fixada amb la recerca exhaustiva feta als anys setanta per la psicòloga Eleanor Rosch, es va començar a desenvolupar a partir de l'estudi sobre les categories dels colors dut a terme per Berlin & Kay (1969).

Si els prototips ens ajuden a categoritzar o a organitzar el món en elements prototípics i elements perifèrics (Kleiber 1990: 47), la metàfora i la metonímia, com és sabut, es conceben com a mecanismes indispensables de la conceptualització (o facultat de representació mental) humana. Lakoff & Johnson (1980) van establir els

fonaments d'aquesta consideració en afirmar que la metàfora, lluny de ser només un recurs poètic, constitueix la base del nostre sistema conceptual ordinari i impregna la nostra vida quotidiana, perquè es tracta d'un procés de pensament que ens permet entendre un domini de l'experiència (un domini semàntic) en termes d'un altre. Mentre que la metonímia consisteix en un mecanisme d'associació pel qual s'utilitza una entitat conceptual per referir-se a una altra que pertany al mateix domini semàntic.

Si ens situem en el terreny de les relacions semàntiques que entrellacen els mots d'una llengua, constatem com les metàfores i les metonímies ens ajuden a donar compte d'un tipus de relació semàntica molt freqüent: la polisèmia. Com sabem, els mots polisèmics són els que s'associen a dos o més significats interrelacionats. I aquestes relacions no arbitràries entre els significats de les paraules polisèmiques sovint es poden explicar en termes de metàfores o de metonímies. Vegem-ho amb aquests exemples de l'adjectiu *verd* extret de Garachana & Hilferty (2005: 82):

1. La meua bici és *verda*.
2. La idea encara està molt *verda*.
3. Els *verds* han aconseguit augmentar els seus escons al Parlament.

Els tres sentits del mot *verd* estan connectats entre si, fet que ens permet dir que el mot és polisèmic: entre l'ús de (1) i (2) hi ha una metàfora basada en el color típic d'una fruita no madura, i entre l'ús de (2) i (3) hi ha l'associació metonímica del color verd amb els boscos i dels boscos amb l'ecologia. En cada cas la designació és diferent, però hi ha un nexa conceptual entre tots tres significats. Aquestes relacions permeten agrupar els diferents significats d'una paraula polisèmica en categories radials que recullen els vincles entre els significats: al centre se situen els elements prototípics, mentre que als marges es van situant els significats menys representatius de la categoria.

Si traslladem això al concepte inicial de la neologia semàntica, podem dir que la metàfora i la metonímia són els processos de pensament que permeten explicar la majoria dels fenòmens de resemantització lèxica que duem a terme els parlants. Així, en la bibliografia sobre neologia semàntica, tots els autors coincideixen a l'hora de considerar la metonímia i la metàfora com dos dels principals recursos que permeten atorgar nous significats a mots ja existents en la llengua: Guilbert (1973: 22) afirma que «La première forme de néologie sémantique est celle qui s'opère dans le changement du groupement des sèmes afférents à un lexème, selon des modalités diverses. Celles-ci ont été décrites par les rhétoriciens sous le nom de synecdoque, métaphore, comparaison, métonymie». I al seu torn, d'entre totes aquests mecanismes, Sablayrolles (2000: 238) constata que els més recurrents són la metàfora i la metonímia —i considera la sinèdoque com un tipus de metonímia. Segons aquest autor, la

metàfora és un dels recursos més rellevants de la neologia semàntica: una unitat lèxica s'utilitza per denominar un nou referent amb qui presenta similituds amb el que denominava primerament. I en els darrers anys, el desenvolupament de la semàntica cognitiva ha donat lloc a nombroses recerques que, des de perspectives diverses, han estudiat els neologismes creats a partir de metàfores i metonímies.²

La semàntica cognitiva, doncs, ofereix un marc teòric molt adequat per a l'estudi de la neologia semàntica. I també presenta uns lligams importants amb la semàntica dels colors (Berlin & Kay 1969). En l'apartat següent ens centrarem en el lligam entre la semàntica cognitiva i els colors, i la seva relació amb la neologia semàntica.

3. NEOLOGIA SEMÀNTICA I COLORS

Vivim en un món en color. El color té un paper important en la manera com la percepció humana conceptualitza el món. Com remarca Stoeva-Holm (2007: 421) concebem la realitat en color: «air cannot be seen since it is transparent [...] but it is spoken of as being blue in the phrase *blue air*, and specially so when we speak of the *blue sky*». I cada manera acolorida de veure el món per part d'un poble té un correlat lingüístic.

Cada poble conceptualitza el color de maneres diverses, com ho demostra el fet que en cada llengua hi ha tants colors com denominacions tingui per referir-s'hi: «Les llengües imposen una forma particular al *continuum* de l'espectre dels colors, tracen límits en determinats punts i donen a les àrees així reconegudes una particular classificació lexical» (Grossmann 1980: 100). Les particularitats dels termes referits als colors expliquen que es tracti d'un àmbit del llenguatge que ha estat objecte de nombrosos estudis fets des de disciplines tan diverses com la filosofia, la psicologia, la neurofisiologia, l'antropologia o la lingüística. Lògicament, cada una d'aquestes disciplines s'ha aproximat a aquest objecte d'estudi des de perspectives diferents. La neurociència, per exemple, pretén establir els mecanismes que intervenen en la percepció dels colors, mentre que la psicologia o la filosofia tenen interès a cercar-ne els possibles universals lingüístics. Quant als estudis duts a terme des de la lingüística, les recerques realitzades tracten, amb diferents nivells d'aprofundiment, tant els aspectes formals d'aquests termes (etimologia, morfologia, sintaxi...), com els aspectes semàntics.³

2. Podem esmentar, a tall d'exemple, els estudis següents: Assal 1995, Oliveira 2009, Manzanares 2009 i Berri 2013.

3. Vegeu, en aquest sentit, els estudis filològics i lingüístics recollits i comentats per Rello (2009: 93).

En aquest treball ens proposem abordar, des d'una perspectiva lingüística, un aspecte de l'estudi dels termes dels colors que ha estat poc tractat fins ara: el paper que juguen en la resemantització de les unitats lèxiques d'una llengua. Per fer-ho, ens basarem, d'una banda, en algunes de les nocions treballades en els nombrosos estudis sobre els termes dels colors duts a terme des de l'antropologia lingüística, i de l'altra, partirem dels supòsits teòrics de la semàntica cognitiva.

Com és sabut, són molt abundants les publicacions que treballen els colors des del marc de l'antropologia lingüística, entre les quals destaquen l'obra pionera de Berlin & Kay (1969) i els estudis recollits per Hardin & Maffi (1997), entre d'altres. Basant-nos en aquests estudis, hem delimitat els termes de color objecte de la nostra anàlisi. Així, hem acotat el nostre objecte d'estudi al que Berlin & Kay (1969) anomenaven *termes dels colors bàsics*,⁴ que corresponen a les onze categories de colors primaris diferenciables, els membres centrals de les quals són els mateixos a escala universal: blanc, negre, vermell, verd, groc, blau, marró, lila, rosa, taronja i gris. D'acord amb aquests autors, els termes de color bàsic són generalment monolexemàtics i «their significations are not included in that of any other term and their application is not restricted to a narrow class of object» (Berlin & Kay 1969: 6). Berlin & Kay van poder establir les lleis universals en relació amb els colors bàsics següents:

- Totes les llengües tenen termes per al blanc i el negre.
- Si una llengua té tres termes per al color, llavors té el vermell.
- Si una llengua en té quatre, aquest serà o el verd o el groc, però no ambdós.
- Si una llengua en té cinc, llavors serà el verd i el groc.
- Si una llengua en té sis, tindrà un terme per al blau.
- Si una llengua en té set, llavors tindrà un terme per al marró.
- Si una llengua en té vuit o més, llavors tindrà termes per al rosa, el taronja, el gris, el lila o alguna combinació d'aquests.

Cal esmentar que la recerca duta a terme per Berlin & Kay ha estat objecte de nombroses revisions i reformulacions posteriors, fetes tant pels mateixos autors, com per altres estudiosos. Rello (2009: 94) resumeix amb encert els diversos aspectes que se'ls ha qüestionat:

Muchos autores han señalado la dificultad que supone la selección de los colores primarios en una lengua concreta (Hardin, Maffi, 1997), porque es necesario tener en cuenta las connotaciones culturales de los colores para determinar la diferencia entre los colores primarios y secundarios. Además, debería considerarse como factor determinante cuáles son los colores

4. Segons Hardin & Maffi (1997: 349), la noció *basic color terms* no va ser creada per Berlin & Kay, i ja es documenta als anys cinquanta en estudis d'altres autors.

más frecuentes en el uso (Corbett, Davies, 1988). Es más, por un lado se ha llegado a plantear que la lista de colores primarios no sea universal (Maffi, 1990) y, por otro, que la metodología utilizada no ha sido la más adecuada (Corbett, Davies, 1988) así como el punto de partida de los estudios de Berlin y Kay (Hardin, Maffi, 1997: 349).

Atès que el nostre objecte d'estudi és el significat —i els canvis de sentit— dels termes dels colors bàsics, ens interessa especialment la revisió de l'estudi de Berlin & Kay feta per Wierzbicka (1990) des de la perspectiva de la semàntica cognitiva. Per a aquesta autora, el problema fonamental rau en el fet que molts lingüistes han considerat que la recerca sobre els universals dels colors duta a terme per Berlin & Kay també proporciona solucions al problema del significat dels termes dels colors, quan en realitat no és així (Wierzbicka 1990: 104):

In my view, this is a misunderstanding. Berlin and Kay achieved the success they did because they were investigating not the MEANING of color terms but the inter-language stability of color FOCI [...]. They saw clearly, however, that their method was totally inappropriate for the investigation of color BOUNDARIES.

Seguint Wierzbicka, si volem donar compte dels conceptes vehiculats pels termes dels colors en les diferents llengües, cal que ens fixem tant en els *foci* o elements centrals, com en els *boundaries* o límits; cal també que diferenciem clarament la representació neuronal de la representació lingüística, i que ens centrem en els conceptes, perquè, si bé la percepció dels colors és fonamentalment compartida per tots els grups humans, la conceptualització que en fem és diferent segons les cultures, encara que hi pugui haver algunes similituds (Wierzbicka 1990: 103):

Language reflects what happens in the mind, not what happens in the brain; and our minds are shaped, partly, by our particular culture. Conceptual universals do exist (...); but I believe they can be found through conceptual analysis, based on data from many different languages of the world, not through research in neurophysiology.

D'acord amb aquesta autora, en llengües com l'anglès, que tenen un lèxic elaborat dels colors, podem considerar que hi ha sis colors primaris, que són el blanc, el negre, el vermell, el groc, el verd i el blau. Aquests sis termes ens permeten sistematitzar tota la nostra experiència del color, mentre que la resta de noms dels colors poden ser descrits per referència a aquests sis colors primaris i a les seves combinacions.

La conclusió principal que resulta de l'anàlisi duta a terme per Wierzbicka és que els conceptes dels colors estan ancorats en determinats *universals de l'experiència humana*, que poden ser identificats —com ara el dia i la nit, el foc, el sol, la vegetació,

el cel o el terra/sòl—, i que actuen com a punts bàsics de referència «in human “color talk”» (Wierzbicka 1990: 141).

La percepció dels colors, doncs, es pot conceptualitzar de diferents maneres, i això explica les diferències que mostren algunes llengües en els conceptes dels colors. Però també és cert que els elements centrals (*foci*) d'aquestes categories semàntiques diferents poden ser relativament estables i compartits per diverses llengües i cultures, tant perquè el funcionament neuronal és el mateix, com perquè compartim els models conceptuals fonamentals, que es basen en l'experiència humana comuna.

Partint d'aquestes consideracions, ens sembla plausible postular que aquests models culturals, que són a la base de la conceptualització dels colors, expliquin, en determinats casos, els processos de resemantització que experimenten alguns mots de color, que sovint adquireixen determinats valors simbòlics, compartits o no per diverses cultures. Per exemple, no ens sembla casual el fet que el color vermell tingui, en moltes cultures, el valor simbòlic de 'perill', i que el model experiencial en què s'ancora la conceptualització d'aquest color en moltes llengües sigui l'associació amb el foc (que comporta, sovint, situacions de perill o alerta); o que el color negre sovint simbolitzi la mala sort, quan el model en què s'ancora la conceptualització d'aquest color en moltes llengües és el de la foscor pròpia de la nit. O, com veurem més endavant, que el color verd sovint s'associï amb la natura i que el model en què s'ancora la conceptualització d'aquest color sigui el de les plantes que broten del terra quan plou.

És evident que al llarg de la història i de les diferents cultures els noms dels colors han adquirit diversos valors simbòlics, que sovint s'expliquen per mecanismes metafòrics i/o metonímics, relacionats amb factors que depenen de les circumstàncies concretes de cada context. L'historiador i antropòleg Michel Pastoureau (Pastoureau & Simonnet 2005: 20-21) explica com durant tota l'antiguitat el color blau no va jugar cap paper important, segurament pel fet que es tractava d'un color difícil de fabricar i dominar. A Roma, per exemple, era el color dels bàrbars, dels estrangers, i tenir els ulls blaus era, en una dona, un símbol de mala vida, i en un home, una marca de ridícul. Però al s. XVIII el blau va esdevenir el color favorit dels europeus, gràcies a diversos factors, que en van facilitar la fabricació i la diversificació (com l'invent fortuït del blau de Prússia per part d'un farmacèutic o la importació massiva de l'indi de les Antilles).

Al costat, però, d'aquests nombrosos i variats usos simbòlics dels colors, creiem que els models culturals de Wierzbicka, on s'ancora la conceptualització dels colors, encara són presents avui dia en la ment dels parlants, i que aquest fet pot contribuir a explicar alguns dels nous valors simbòlics adquirits pels noms dels colors en l'actualitat, tal com veurem en els apartats següents.

4. NEOLOGIA CROMÀTICA EN CATALÀ

És un fet que el diccionari inclou els termes de color que conformen el domini cognitiu cromàtic d'una llengua determinada, com ara *blanc, negre, vermell, groc, verd, blau...*; i també altres unitats polilèxiques que inclouen un terme de color: *blanc de titani, blanc venecià, ànec blanc, vermell turc, rap vermell, glòbul vermell, lliri groc, blau de París*, etc. Si ens fixem en el significat d'aquestes unitats polilèxiques, veiem com, molt sovint, el terme de color no remet al concepte prototípic d'aquell color dins el domini cromàtic, sinó que té un nou sentit, adquirit a través de mecanismes metafòrics o metonímics, com ens mostren aquests exemples extrets del *DIEC2*: *llibre blanc, cinema negre, diner negre, ou verd, vell verd, vi verd, novel·la rosa, soroll rosa*, etc. I és que, com hem vist en l'apartat anterior, el valor simbòlic que han adquirit els termes dels colors en les diferents cultures al llarg de la història expliquen que siguin un element recurrentment utilitzat per a la creativitat lèxica. Per exemple, en el cas del català, el *DIEC2* recull un bon nombre d'unitats que tenen, com a adjunt o com a nucli, un terme de color (ja sigui adjectiu o substantiu), tal com reflecteix la taula següent:

Taula 1. Unitats del *DIEC2* amb un adjunt adjectiu o un nom de color

Terme de color	Nre. d'unitats	Exemples
blanc	146	<i>blanc de titani, besuc blanc, blat blanc, caràcter blanc, fòsfor blanc, soroll blanc, teló blanc</i>
negre	94	<i>ànec negre, cep negre, diner negre, cos negre, forat negre, gabinet negre, mercat negre, or negre</i>
vermell/roig	70	<i>bruc vermell, pebre vermell, peix vermell, glòbul vermell, vermell turc / cranc roig, pi roig, sucre roig, linx roig</i>
groc	46	<i>bambú groc, gessamí groc, cos groc, eriçó groc, lliri groc, peu de rata groc, violer groc</i>
blau	39	<i>blau elèctric, blau de Prússia, gaig blau, lliri blau, peix blau, pi blau, quars blau, xiprer blau</i>
verd	31	<i>adob verd, llangardaix verd, mosquit verd, ou verd, tord verd, vell verd, vi verd, verd malaquita</i>
gris	22	<i>balena grisa, carbassó gris, ós gris, papamosques gris, radiador gris, rata grisa, tauró gris</i>
rosa	10	<i>acàcia rosa, diamant rosa, novel·la rosa, serp rosa, soroll rosa</i>
marró	1	<i>nan marró</i>
taronja	1	<i>cassoleta taronja</i>
TOTAL	460	

Les dades d'aquesta taula també ens permeten apuntar que l'escala de colors bàsics establerta per Berlin & Kay (1969) i després matisada per Wierzbicka (1990) sembla que es pot considerar vàlida en relació amb la productivitat d'aquests colors en la formació de paraules en català. Així, el *blanc* és el color que trobem en més mots polilèxics, seguit del *negre*; en tercer lloc trobem el *vermell* i a continuació el *groc*. L'única petita diferència és el canvi d'ordre entre el *blau* i el *verd*. I en les darreres posicions trobem les unitats que inclouen els termes de color com *marró*, *gris*, *rosa* i *taronja* que, d'acord amb Wierzbicka (1990), corresponen als colors mixtos.

La lectura diacrònica de les accepcions lexicogràfiques dels colors bàsics al *DIEC2* ens confirma que la neologia cromàtica —entesa com els neologismes que contenen algun mot de color— és recurrent, i també que la resemantització dels mots de colors al llarg del temps ha donat lloc a nous sentits que de vegades el diccionari no recull, com ara els sentits de prohibició, limitació, perillositat o tensió que té el *vermell* en unitats lèxiques com *línia vermella*, *número vermell*, *telèfon vermell*, *llibre roig*, *codi vermell*; el sentit de *rosa*, relacionat amb un determinat prototipus de la feminitat, que trobem a *crònica rosa* i *novel·leta rosa*, o el sentit de *blanc* relacionat amb la neu a unitats com *setmana blanca* i *turisme blanc*, o relacionat amb un producte genèric com el que tenim al sintagma *marca blanca*.

Tenint en compte la recursivitat dels termes de color en la creació de nous mots en català, a continuació analitzarem un corpus de neologismes no diccionaritzats que contenen un mot de color. Cal esmentar que el concepte de neologisme lexicogràfic o no diccionaritzat amb què treballem fa referència a aquelles unitats lèxiques que no estan documentades en un corpus lexicogràfic establert prèviament. Aquest criteri és el subjacent en la base de dades BOBNEO de l'Observatori de Neologia de la Universitat Pompeu Fabra,⁵ que hem utilitzat com a primera font per constituir el corpus d'anàlisi d'aquest treball, que més endavant hem ampliat amb neologismes extrets de diversos textos disponibles en obert a la xarxa.

Així, partint de la base de dades del BOBNEO, hem extret tots els neologismes en la formació dels quals ha intervingut algun dels termes dels onze colors bàsics (sis primaris i quatre mixtos o secundaris⁶), sempre en la seva forma simple, de manera

5. Per als neologismes del català el corpus d'exclusió de l'OBNEO està constituït pel *DIEC2* i el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana.

6. De la llista dels onze colors bàsics de Berlin & Kay (1969), en aquest treball anomenem colors primaris els sis primers i colors mixtos o secundaris els sis segons, d'acord amb la precisió que fa Wierzbicka (1990: 136) en relació amb els colors mixtos com aquells per a cadascun dels quals podem establir una relació amb dos dels colors primaris (p. ex.: *taronja* = *groc* + *vermell*, *rosa* = *vermell* + *blanc*, etc.).

que el neologisme resultant pot ser una unitat monolèxica simple (però mai complexa, com ara *marronejar*) o una unitat polilèxica que conté un mot de color simple (ex.: *llum verd*). En el cas del mot *vermell*, per raons de variació diatòpica del lèxic català, hem inclòs també la variant *roig*.⁷

Hem començat fent un estudi descriptiu de les dades i després ens hem centrat en l'anàlisi qualitativa, en el marc de la semàntica cognitiva, del neologismes que contenen el mot *verd*. A més de la resemantització del mot simple *verd*, hem analitzat totes les unitats lèxiques compostes (NN) i sintagmàtiques (NA i NSprep), documentades al BOBNEO, en què l'adjunt és el mot *verd*. I hem completat aquestes dades amb cerques a Internet d'unitats recents que segueixen aquests mateixos patrons.

Pel que fa al primer corpus estudiat (neologismes procedents del BOBNEO que contenen algun dels onze termes de color bàsics), gairebé totes les unitats (un 95%)

7. Neologismes procedents del BOBNEO (<<http://obneo.iula.upf.edu/bobneo/index.php>>):

Negre: àguiles negres, aigües negres, bèstia negra, blanc-i-negre, boina negra, botifarra negra, caixa negra, cigró negre, cine negre, comèdia negra, crònica negra, cul negre, dama negra, deute negre, dia negre, diari negre, dijous negre, forat negre, forat negre, groc i negre, home de negre, llegenda negra, mà negra, magnètic negre, música negra, negre (adj. i n.), negre-groc, negre-i-vermell, novel·la negra, orgull negre, ovella negra, peu negre, peus negres, pota negra, pou negre, punt negre, roig-i-negre, taca negra, vídua negra.

Blanc: bandera blanca, bata blanca, blanc, blanc-i-blau, blanc-i-negre, blanc-i-roig, blanc-i-vermell, carta blanca, casc blanc, coll blanc, contaminació blanca, Dakar blanc, fumata blanca, gorja blanc, guant blanc, home blanc, joc blanc, línia blanca, llista blanca, magnètic blanc, marca blanca, matrimoni blanc, or blanc, roig-i-blanc, ros-blanc, setmana blanca, turisme blanc, verd-i-blanc, vermell-i-blanc.

Vermell: bala vermella, blanc-i-vermell, camisa vermella, cara-vermell, carn vermella, catifa vermella, codi vermell, diable vermell, fanalet vermell, groc-vermell, línia vermella, llista vermella, negre-i-vermell, número vermell, pilot vermell, telèfon vermell, vermell, vermell-i-blanc, vermell-i-groc, vermell-i-negre, vermell cirera.

Roig: camisa roja, cinturó roig, diable roig, horda roja, llibre roig, morrut roig, pebre roig, pèl-roja, roig, roig-i-verd, roig-i-negre, roig-i-bru, roig verd, blanc-i-roig, roig-i-blanc, verd-i-roig.

Verd: àrea verda, bitllet verd, blanc-i-verd, boina verda, camisa verda, casc verd, catifa verda, coll-verd, coixí verd, ecu verd, energia verda, escola verda, esquerra vera, eurofighter verd, ex-psuquero verd, fiscalitat verda, groc-verd, import verd, línia verda, llum verda, llum verd, marató verda, marxa verda, moda verda, planta tèrmica verda, pulmó verd, punt verd, roig-verd, socialdemòcrata verd, semàfor verd, turisme verd, verd, verd-i-mar, verd-i-blanc, verd-terros, verd-vermell, via verda, zona verda.

Groc: alerta groga, diari groc, groc, groc-i-negre, groc i blau, groc-verd, groc-vermell, mallot groc, negre-groc, pàgines grogues, premsa groga, submarí groc, targeta groga, tinta groga, verd-i-groc, vermell-i-groc.

Blau: blanc-i-blau, blau (adj. i n.), blau brut, blau carbó, blau cobalt, blau de sitges, blau petroli, blau-grana, blau-grisós, blau-i-roig, blau-verdós, blau i negre, canal blau, casc blau, cascós blaus, època blava, llengua blava, nit blava, príncep blau, taronja-blau, verd-blau, verd-blava, zona blava.

Rosa: crònica rosa, cursa rosa, època rosa, maglia rosa, negoci rosa, novel·leta rosa, pantera rosa, rosa, rosa bebè, rosa salmó, rosa-glamour, salsa rosa, targeta rosa.

Gris: aigües grises, economia grisa, gris, grisos, llista gris, matèria grisa.

Marró: boina marró, camises marrons, marró fusta, marró glacé.

Taronja: coalició taronja, revolució taronja, taronja-pesseta.

són polilèxiques. I la majoria d'aquests neologismes en què un dels components és un nom o un adjectiu de color té una estructura sintagmàtica del tipus NA o NSPrep. En la taula 2, en què es recullen els neologismes documentats al BOBNEO que contenen, com a mínim, un mot de color bàsic, es constata un canvi en la freqüència d'ús respecte a les unitats documentades al *DIEC2* recollides a la taula 1: els neologismes amb la unitat lèxica *verd* són molt nombrosos i se situen, gairebé, en la primera posició.

Taula 2. Neologismes del BOBNEO en què un dels lexemes és un terme de color

Unitat lèxica	Neologismes diferents en què un dels lexemes és terme de color
negre	40 (19,8%)
verd	39 (18,4%)
vermell i roig	22 (7,96%) + 16 (10,5%) = 38 (17,9%)
blanc	30 (14,2%)
blau	23 (10,8%)
groc	16 (7,5%)
rosa	13 (6,1%)
gris	6 (2,8%)
marró	4 (1,8%)
taronja	3 (1,4%)
TOTAL	212 (100%)

Des del punt de vista lexicogràfic, la novetat d'aquests neologismes respecte de les unitats documentades al *DIEC2* —recordem que parlem sempre de *neologisme lexicogràfic*— pot venir: *a*) de l'estructura: *vermell cirera*, *morrut roig*, *cine negre*;⁸ *b*) d'un canvi de sentit, però no d'estructura: *verd* («Els electors renoven la majoria a la coalició governamental regional de socialdemòcrates i **verds**»), *caixa negra* («El cervell, la nostra **caixa negra**, la processa i n'emet una resposta segons també el nostre coneixement acumulat, la memòria»);⁹ o *c*) d'un canvi de sentit del mot de color que, a més, s'integra en una estructura que també és nova: *llista vermella*, *marca blanca*, *turisme verd*.¹⁰

8. Aquests casos, per tant, estan documentats al BOBNEO com a neologismes sintagmàtics.

9. Es tracta, doncs, de formes recollides al BOBNEO com a neologismes semàntics.

10. Aquests casos solen estar recollits al BOBNEO com un canvi de sentit de l'adjunt de color.

En les unitats polilèxiques és rellevant observar tres aspectes: el tipus de relació semàntica que mantenen els dos components, el sentit amb què s'usa el terme de color (si remet al concepte prototípic del color en el domini cromàtic o si ha adquirit altres sentits a través de processos metafòrics o metonímics), i el concepte que resulta de la combinació sintagmàtica (si remet a la suma dels significats dels dos components o si dóna lloc a un nou significat). D'acord amb això, podem agrupar els neologismes estudiats en les quatre categories següents:

- a) *Relació de subordinació amb nucli cromàtic*: es dóna en els neologismes amb una relació de genèric-específic entre el nucli —un terme de color que correspon a un *concepte de nivell bàsic*— i l'adjunt. Aquest tipus de relació permet crear un concepte més específic que, en una taxonomia vertical del domini cognitiu dels colors, correspondria a un *concepte subordinat*:

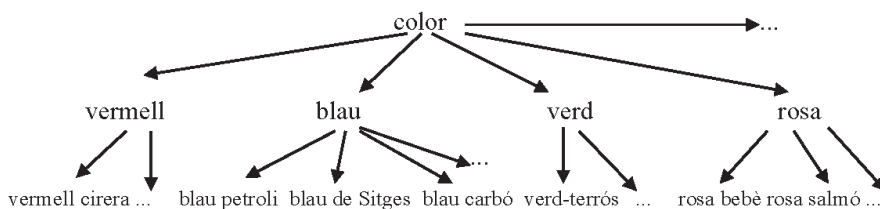

Figura 1. Taxonomia vertical del domini cognitiu dels colors

En aquests casos el terme de color és un nom que ocupa la posició de nucli semàntic i sintàctic del sintagma, mentre que l'adjunt remet a un referent que té la PROPIETAT de COLOR i que, per analogia, actua com a modificador (p. ex.: *vermell cirera*, perquè remet al vermell de les cireres). El resultat és una estructura emergent que ha assumit la relació de PROPIETAT. Així, en *rosa salmó*, per exemple, observem que els dos components tenen una relació de PROPIETAT, atès que és un COLOR (el *rosa*), que té la propietat de *color del salmó*.

- b) *Relació de subordinació amb adjunt cromàtic*: en aquests casos la relació també és de subordinació però aquí la taxonomia vertical no correspon al domini cromàtic, perquè el nom del color no fa la funció de nucli semàntic sinó que actua com un adjunt que aporta una PROPIETAT de COLOR al nucli: per exemple, *submarí groc*, *carn vermella*, *morrut roig*, *botifarra negra*, *pebre roig*, *targeta groga*, *salsa rosa*,

targeta rosa. Aquests casos es poden parafrasejar com XY (*concepte subordinat*, més concret), on X (*concepte de nivell bàsic*, més genèric) té la PROPIETAT de COLOR Y.

- c) *Relació metonímica part-tot*: es tracta d'unitats formades per dos components que també mantenen una relació de subordinació amb adjunt cromàtic, però que han adquirit un nou sentit originat per una relació metonímica que ens duu a interpretar la part pel tot: els *camises vermelles* són els castellers d'una de les colles de Valls que duen les camises de color vermell; els *cascos blaus* són les forces de pau de l'ONU que duen el casc de color blau, etc. El terme de color, que s'usa en sentit prototípic, en actuar com a modificador, genera un *concepte subordinat*; i aquest concepte subordinat, per una associació metonímica, adquireix un nou significat.
- d) *Relació metafòrica*: en aquest grup tenim un nombre rellevant de sintagmes que estableixen una relació metafòrica entre un nom i un modificador de color. Es tracta, per tant, d'unitats que també mantenen una relació de subordinació amb un adjunt cromàtic; però aquest adjunt no s'usa amb el sentit prototípic del terme de color, sinó amb un nou sentit, generat majoritàriament per un procés metafòric. Aquest nou sentit pot estar documentat en les obres de referència, com és el cas de *crònica negra*, *comèdia negra*, *cine negre*, *novel·la negra* o *llegenda negra*, en què el sentit de *negre* està relacionat amb una de les accepcions d'aquest mot recollides al *DIEC2*: 'De temàtica centrada en la violència, la criminalitat, el sexe, la corrupció i la marginalitat'. No obstant això, en moltes altres ocasions el nou sentit del terme de color és lexicogràficament neològic, com passa amb els exemples següents, que contenen el mot *negre* usat amb el sentit de 'crític', 'difícil' o 'negatiu', que no trobem documentat al *DIEC2*: *dijous negre*, *dia negre*, *pou negre*, *punt negre*, *taca negra*, *forat negre* (fig.).

Si classifiquem els neologismes del nostre corpus en aquestes quatre categories (vegeu la taula 3), constatem, d'una banda, que els mecanismes semàntics de la metàfora i la metonímia són molt recurrents, tal com postula la semàntica cognitiva quan afirma que les relacions que s'estableixen entre els diferents significats d'un mot polisèmic se solen explicar per associacions metonímiques i metafòriques. I d'altra banda, observem que el terme de color *verd* és, juntament amb el *negre*, el més utilitzat en les unitats en què el mot de color té un sentit simbòlic, que no correspon al concepte prototípic d'aquell color dins del domini cromàtic.

Taula 3. Classificació de les unitats polilèxiques que contenen un terme de color

Color	Relació de subordinació amb nucli cromàtic	Relació de subordinació amb adjunt cromàtic	Relació metonímica part-tot	Relació metafòrica
negre	0	4 (10%)	7 (17,5%)	29 (72,5%)
blanc	0	6 (20%)	11 (36,6%)	13 (43,3%)
verd	1 (2,5%)	0	10 (25,6%)	28 (71,7%)
vermell i roig	1 (2,6%)	8 (26,3%)	16 (36,8%)	13 (34,2%)
blau	9 (39,1%)	1 (4,3%)	6 (26%)	7 (30,4%)
groc	0	2 (12,5%)	9 (56,2%)	5 (31,3%)
rosa	3 (23%)	4 (30,7%)	1 (7,6%)	5 (38,4%)
gris	0	1 (16,6%)	0	5 (83,3%)
marró	2 (50%)	0	2 (50%)	0
taronja	1	1 (50%)	0	1 (50%)
	17 (8%)	27 (12,7%)	62 (29,4%)	105 (49,8%)

5. VERD, UN COLOR MOLT PRODUCTIU

Com acabem de veure, una de les dades més rellevants dels neologismes documentats és l'increment d'unitats lèxiques en què intervé el mot *verd*, molt sovint amb un sentit no documentat en els diccionaris catalans de referència. En aquest apartat ens centrem en l'anàlisi d'aquelles unitats que contenen el mot *verd* i que podem considerar neològiques des d'un punt de vista lexicogràfic. En concret, analitzem les unitats polilèxiques en què es dona una relació metonímica (ex.: els *camises verdes*, *casc verd*, *revolució verda*) o una relació metafòrica (ex.: *feina verda*, *turisme verd*, *partit verd*) entre els seus components. Es tracta de les 63 unitats lèxiques següents:¹¹

anell verd, àrea verda, assemblea verda, bandera verda, boina verda, botiga verda, camí verd, camisa verda, campus verd, carril verd, caseta verda, casc verd, catifa verda, centre verd, consumidor verd, economia verda, energia verda, escola verda, esquerra verda, espai verd, ex-psuquero verd, feina verda, fiscalitat verda, impost verd, línia verda, lloc

11. Com hem indicat abans, la majoria d'aquestes unitats procedeixen de la base de dades de l'OBNEO (concretament, les que consten a la nota 8), mentre que la resta provenen de diversos textos publicats en obert a la xarxa.

de treball verd, llum verda, llum verd, manifestació verda, marató verda, marea verda, màrqueting verd, marxa verda, moda verda, menú verd, número verd, números verds, ocupació verda, partit verd, planta tèrmica verda, primavera verda, professió verda, pulmó verd, punt verd, punt verd mòbil, ronda verda, ruta verda, residus verds, revolució verda, riuada verda, semàfor verd, telèfon verd, setmana verda, socialdemòcrata verd, treball verd, turisme verd, verd, universitat verda d'estiu, vacances verdes, viatge verd, via verda, vida verda, zona verda.

D'entre totes aquestes unitats, en detectem unes que, d'acord amb la classificació exposada a l'apartat anterior, contenen una *relació metonímica part-tot*, atès que són unitats polilèxiques formades per dos components que mantenen una relació de subordinació amb un adjunt cromàtic i que han adquirit un nou sentit originat per una relació metonímica que ens duu a interpretar la part pel tot. Es tracta de casos com els següents: *boina verda* ('forces especials de l'exèrcit que duen una boina de color verd': «La majoria de soldats repatriats [...] pertany als cossos d'infanteria i divisions cuirassades, a més de grups d'artilleria antiaèria, i uns 400 **boines verdes** de les forces especials.»); *camisa verda* ('castellers de Vilafranca que duen una camisa de color verd': «Enfortits moralment i amb ganes de batalla, els **camises verdes** es van llançar a fer el 'quatre' amb el mateix afany que havien mostrat abans amb el 'tres' i el tronc va saber mantenir el castell sota control del principi a la fi.»); *casc verd* ('forces militars que duen el casc de color verd': «Els primers **cascos verds** francesos desemboquen al port croat de Split.»); *catifa verda* ('desfilada d'actors dels premis Goya que passen per sobre la catifa de color verd': «els espectadors podran veure tots els detalls de la **catifa verda** a España Directo»).

Dins d'aquest primer grup, destaca un subconjunt d'unitats (com *manifestació verda* o *revolució verda*) que tenen en comú el fet que s'utilitzen en el domini sociopolític per crear nous conceptes relatius a moviments de protesta i reivindicació social, a partir d'una relació metonímica amb el color que s'usa en les pancartes i/o en la vestimenta dels qui protesten. És un fet conegut que, històricament, la unitat formada pel «mot *revolució* + terme de COLOR» ha donat lloc a una sèrie de noms col·lectius que designen mobilitzacions socials en què els manifestants s'oposen a un líder polític o a unes decisions polítiques i adopten un color específic com a símbol de la seva protesta. A partir d'aquesta associació, en nombrosos textos disponibles a la xarxa hem documentat moltes unitats noves formades per un substantiu que actua de nucli i remet al moviment reivindicatiu o al conjunt de persones que el protagonitzen—sovint amb analogies metafòriques (*marea*, *riuada*)— i un adjunt que és un terme de color. Des del punt de vista semàntic, els conceptes creats per aquest tipus d'unitats

(marea + COLOR, riuada + COLOR, assemblea + COLOR, revolució + COLOR) fan que cada color adquireixi un sentit simbòlic determinat en un context cultural concret. En són exemples, amb colors ben diferents, les unitats lèxiques següents, cap de les quals està documentada al *DIEC2*: *marea groga*, *assemblea groga*, *manifestació groga*, *riuada groga* (que mostren que, en el context català actual, el *groc* ha esdevingut el símbol de la protesta contra les retallades a l'ensenyament); *marea blanca*, *manifestació blanca*, *assemblea blanca*, *riuada blanca* (en relació amb les mobilitzacions en el camp de la sanitat); *marea vermella* (en relació amb les mobilitzacions en el camp de la ciència); *marea taronja*, *assemblea taronja* (en relació amb les mobilitzacions en el camp dels serveis socials); *manifestació rosa*, *bloc rosa* (en relació amb les mobilitzacions en defensa dels homosexuals); *manifestació lila*, *marea lila* (en relació amb les mobilitzacions feministes), etc. Pel que fa a les unitats en què intervé el terme *verd*, tenim els exemples següents: *assemblea verda*, *manifestació verda*, *marató verda*, *marea verda*, *marxa verda*, *primavera verda*, *revolució verda*, *riuada verda*, que ens mostren que, en el context espanyol actual, el verd simbolitza les mobilitzacions contra les retallades i també contra els canvis en l'educació a tot l'Estat i, més específicament durant el darrer any, a les Illes Balears.¹²

El segon gran grup dels neologismes cromàtics que contenen el terme *verd* correspon a sintagmes que estableixen una *relació metafòrica* entre un nom i un adjunt de color. Es tracta, per tant, d'unitats que també mantenen una relació de subordinació amb un adjunt cromàtic; però aquest adjunt no s'usa amb el sentit prototípic del terme de color, sinó amb un nou sentit, generat per una metàfora (combinada, sovint, amb una associació metonímica), que no està documentat al *DIEC2*.

Si ens centrem en l'anàlisi dels nous sentits —nous des del punt de vista lexicogràfic— que té el terme *verd* en aquestes unitats, distingim un grup reduït de casos en què l'adjunt *verd* activa un sentit positiu de permissió o aprovació, que s'ha format a partir d'una analogia metafòrica amb el sentit simbòlic del llum verd dels semàfors (que remet al concepte d'endavant):¹³ *semàfor verd* (usat en sentit figurat: «[...] el diari *La Vanguardia* va atorgar un **semàfor verd** al seu director general, Marc Grau,

12. Cal tenir en compte que, sovint, algunes d'aquestes unitats són polisèmiques i canvien de sentit en funció del context cultural i del moment històric a què remeten. Per exemple, *revolució verda*, al s. xx, remetia, a escala internacional, a la revolució en el món agrícola, mentre que actualment, en aquesta mateixa escala internacional, remet a la revolució en defensa de l'ecologia i el medi ambient.

13. Paustoureaux (2005: 74) creu que aquest valor simbòlic es dona per la consideració del verd ('permissivitat') com a complementari del vermell ('prohibició'), i que es va imposar a partir del 1800, quan es va inventar una senyalització internacional per als vaixells, que després es va estendre als trens i als cotxes.

pel compromís social del projecte».); *bandera verda* (a les platges, per indicar que el bany està permès per bones condicions de la mar), *llum verda*, *llum verd* («El consell executiu ha donat **llum verda** aquest dimarts a la convocatòria de subvencions.» / «Cervera dona **llum verd** al pla general de la discòrdia.»); *números verds* (en l'àmbit econòmic, amb el sentit de 'números positius': «L'Ajuntament tanca el 2013 amb **números verds**.»).

Però les dades analitzades ens permeten constatar que el mecanisme més recurrent en la generació de noves unitats correspon a la resemantització del mot *verd* a partir d'associacions metafòriques i/o metonímiques amb el color prototípicament verd de moltes plantes i, més concretament, dels arbres dels boscos en certes èpoques de l'any. Vegem-ne alguns exemples: *consum verd* («La major part del sector forma part de l'activitat general del sistema econòmic del 'lliure comerç' i el **consum verd** és, per regla general, un apartat més de l'economia de mercat.»); *energia verda* («El Grup Griñó produeix **energia verda** a partir dels residus urbans que gestiona.»); *escola verda* («Des de fa molt temps, la nostra escola ha mantingut una línia de sensibilització vers el medi ambient i ha treballat accions com ara el reciclatge o l'hort escolar. Per això podem dir que ja som una **escola verda!**»); *zona verda*¹⁴ («Es tracta d'una **zona verda**, natural, amb 7.000 arbres i amb una superfície total de 340.000 metres sobre superfície plana, dels quals aproximadament 120.000 es destinaran a la nova zona d'acampada del festival.); *turisme verd* («Parlar de **turisme verd** en un país que té bona part de la costa espatllada per un excés d'apartaments i d'hotels sembla contradictori.»).

En tots aquests casos, malgrat que hi ha matisos semàntics diferents, sembla lògic afirmar que a l'origen del procés de resemantització del mot *verd* trobem el model cultural que, d'acord amb Wierzbicka (1990), ha intervingut en la conceptualització del significat del terme de color *verd* en la majoria de les cultures del món. Com hem vist en l'apartat anterior, els conceptes dels colors estan ancorats en determinats *universals de l'experiència humana*, que poden ser identificats —com ara el dia i la nit, el foc, el sol, la vegetació, el cel o el terra. Seguint Wierzbicka (1990), considerem que, en el cas del color *verd*, el concepte prototípic que deriva de l'experiència humana en la seva interacció amb l'entorn es dona, en moltes cultures, per l'associació amb 'allò que creix del terra'. Això és coherent amb l'etimologia dels mots equivalents al català

14. Aquesta unitat és polisèmica i també la trobem recollida en el sentit d'una zona d'aparcament de vehicles privats a ciutats, i particularment a Barcelona, que s'indica amb una ratlla verda pintada a terra. En aquest cas, doncs, el terme *verd* s'usa amb el sentit prototípic del color i, per una associació metonímica, es designa el tot per la part pintada de verd.

verd en moltes llengües: en anglès, *green* es relaciona amb *to grow* ‘créixer’; en polonès, *zielony* deriva de *ziolo* ‘herba’; en català, *verd* deriva del llatí *viridis* que, al seu torn, ve de *virere* ‘brotar’ —etimologia aplicable també al castellà *verde*, el francès *vert*, l’italià *verde*, el portuguès *verde* o el romanx *verd*. La descripció que fa Wierzbicka (1990: 117) d’aquest concepte de *verd*, ancorat en aquest model experiencial humà, és la següent:

X is green
in some places things grows out of the ground
when one sees things like X one can think of things of this kind

Al nostre entendre, aquest universal de l’experiència humana encara és prou actiu avui dia en el subconscient dels parlants com per generar, per mitjà d’associacions metafòriques i metonímiques, nous sentits del mot *verd* relacionats amb la natura, el medi ambient i l’ecologia. Es tracta, doncs, d’un referent prototípic recurrent que continua ancorant la conceptualització que és a la base d’aquests nous sentits de *verd* i, consegüentment, dels neologismes que es generen. En els darrers anys, a més, aquest referent s’ha vist reforçat per un món cada vegada més globalitzat i dominat per les forces polítiques dels països econòmicament més forts, que han encapçalat els moviments de defensa de preservació de la natura, simbolitzada amb el color *verd*. Com recullen Pastoureau & Simmonet (2005: 65): «Todo el mundo se ha lanzado al verde: zonas verdes, números verdes, clases verdes, precios verdes, tarjetas verdes, Partido Verde...».

Els diferents matisos semàntics que presenta el terme *verd* en aquestes unitats, ens permeten classificar-les en diversos camps semàntics:

- en un primer grup tindriem aquelles unitats en què *verd* remet a l’**existència** de natura (boscos, parcs o jardins): *àrea verda*, *centre verd*, *espai verd*, *pulmó verd*, *zona verda*;
- un segon grup inclouria les unitats en què *verd* indica **contacte** amb la natura: *turisme verd*, *vacances verdes*, *viatge verd*, *via verda*, *anell verd*, *camí verd*, *carril verd*, *ronda verda*, *ruta verda*;
- un tercer grup estaria format per aquelles unitats en què *verd* remet a una **actitud de respecte i conservació/preservació** de la natura: *campus verd*, *caseta verda*, *escola verda*, *línia verda*, *setmana verda*, *universitat verda d’estiu*, *vida verda*;

— a partir d'aquest darrer sentit de respecte i conservació de la natura, altres unitats mostren un sentit de *verd* que ens situa de ple en el domini de l'**ecologia**, atès que remet a la lluita contra el canvi climàtic mitjançant l'estalvi d'energia i matèries primeres, i el foment de l'ús d'energies renovables, que permeten reduir les despeses i la contaminació, i protegir la biodiversitat i els ecosistemes; de fet, en molts casos l'ús de *verd* en aquestes unitats és la manera popular de substituir l'adjectiu de base culta *ecològic*: *botiga verda, Esquerra verda, energia verda...* Alhora, aquest sentit de *verd* sovint es concreta en dominis semàntics encara més específics, com el de l'**economia** (*botiga verda, consumidor verd, economia verda, feina verda, fiscalitat verda, impost verd, lloc de treball verd, màrqueting verd, moda verda, ocupació verda, professió verda, número verd, treball verd*), el de la **política**¹⁵ (*Esquerra verda, expsuquero verd, partit verd, socialdemòcrata verd*) o el de l'**energia** (*energia verda, planta tèrmica verda*), dins del qual encara podríem considerar el subdomini del **reciclatge** (*punt verd, punt mòbil verd, residus verds*).

Les relacions semàntiques que mantenen els neologismes lexicogràfics que contenen el mot *verd* i que hem analitzat en aquest apartat ens permeten agrupar els diferents sentits en categories radials, tal com mostra la figura 2 (al centre se situa l'element prototípic, mentre que als marges es van situant els significats menys representatius, vinculats per relacions metafòriques i/o metonímiques amb el significat prototípic):

15. En aquest grup també tindriem una unitat monolèxica, el substantiu *verd* que, per mitjà d'una associació metonímica, pren el sentit de 'persona, moviment o partit polític que defensa prioritàriament la conservació de la natura i l'equilibri ecològic': «Fins i tot les esquerres anticapitalistes i els **verds** esperen que l'euro sigui fort contra el dòlar...».

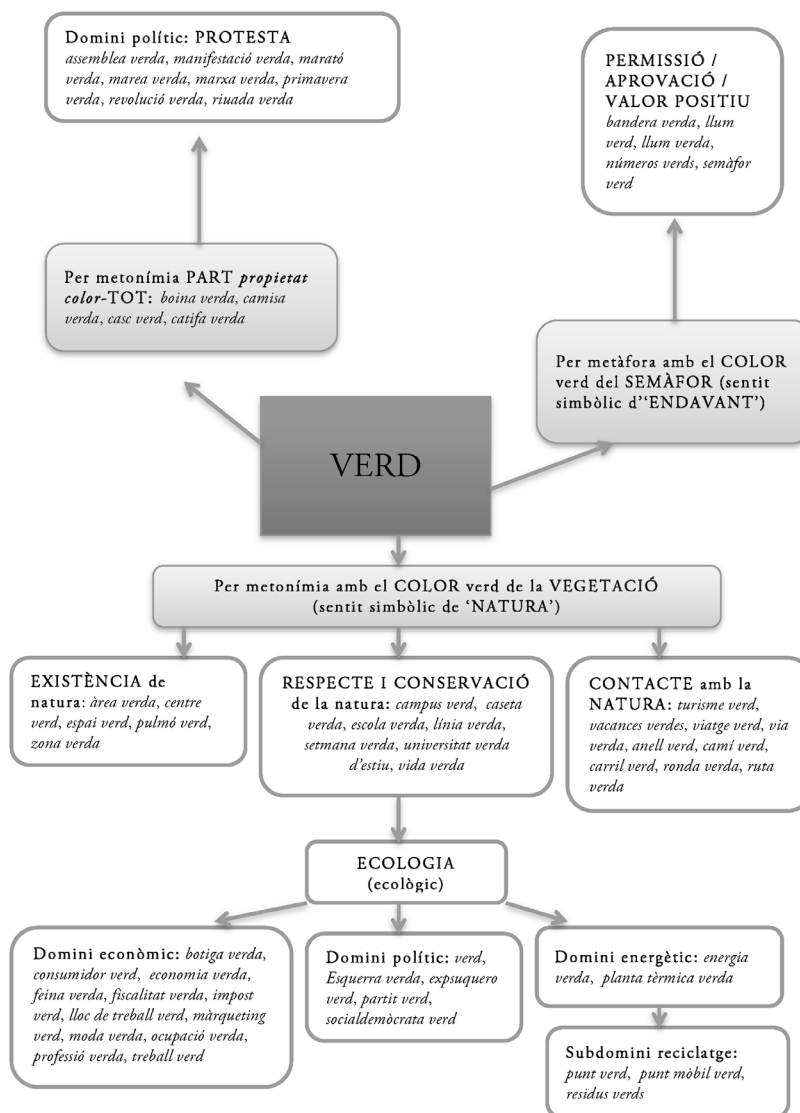

Figura 2. Relacions semàntiques dels neologismes que contenen el mot *verd*

6. CONCLUSIONS

En aquest treball hem fet una primera aproximació, des del marc teòric de les ciències cognitives, als neologismes polilèxics que inclouen un mot de color. Una vegada descrites les dades i classificades en quatre grans categories, partint, fonamentalment, de la relació entre el nucli i l'adjunt, hem constatat que, en els darrers anys, han proliferat en els mitjans de comunicació els neologismes que contenen el mot *verd*.

Després d'una anàlisi més aprofundida de les unitats en què el terme *verd* no té exclusivament el sentit prototípic de color, hem arribat a la conclusió que en el procés de resemantització del mot *verd* encara és operatiu el *model cultural* que, d'acord amb Wierzbicka (1990), ha intervingut en la conceptualització del significat del terme de color *verd* en la majoria de les cultures del món i que deriva de l'experiència humana en la seva interacció amb l'entorn: 'allò que creix del terra'. Aquesta associació ha generat una autèntica constel·lació radial de noves paraules amb sentits estretament relacionats.

El món està fet de colors i els colors prenen, a través de la cultura, simbolismes determinats (*camises verdes, bandera verda*); simbolismes que es barregen amb els costums ancestrals de relacionar els colors amb experiències sensitivocorpòries (*pulmó verd, impost verd, esquerra verda, universitat verda d'estiu*), perquè l'experiència corporal és a la base del sistema conceptual humà. Aquest primer estudi apunta algunes idees que seria interessant validar, a curt termini, amb experiments psicolingüístics sobre la vigència dels models culturals que intervenen en la conceptualització dels termes de color, així com amb dades procedents del seguiment de l'evolució del sentit de *verd* en els neologismes de l'avenir.

ONA DOMÈNECH BAGARIA
Universitat Oberta de Catalunya
odomenechb@uoc.edu

ROSA ESTOPÀ BAGOT
Universitat Pompeu Fabra
rosa.estopa@upf.edu

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALGEO, J. (1991) *Fifty Years Among the New Words: A Dictionary of Neologisms 1941-1991*, Cambridge, Cambridge University Press.
- (1995) «Preface», *Thematic volume: Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America*, 16, pp. 1-2.
- ASSAL, A. (1995) «La métaphorisation terminologique», *L'actualité terminologique*, 28, 2, pp. 22-24.
- BARRIENTOS, J. (2010) *Terminología de las aves de la Reserva Nacional del Titicaca: elaboración de un glosario monolingüe en español con equivalencias en aimara*, Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, setembre de 2010. [Treball de màster inèdit.]
- BASTUJI, J. (1974) «Aspects de la néologie sémantique», *Langages. La néologie lexicale*, 36, pp. 6-19.
- BERLIN, B. & P. KAY (1969) *Basic color terms: their universality and evolution*, Berkeley, University of California Press.
- BERRI, M. (2013) «Neología semántica nominal y metáfora en el español de la Argentina», dins G. Ciaspuscio (coord.), *Variedades del español de la Argentina: estudios textuales y de semántica léxica*, Buenos Aires, Eudeba.
- CABRÉ, M. T. (2009) «La classificació dels neologismes: una tasca complexa», dins M. T. Cabré & R. Estopà (eds.), *Les paraules noves. Criteris per detectar i mesurar els neologismes*, Vic, Eumo.
- CREUS, I. & J. JULIÀ-MUNÉ (2014) «Neologismes semàntics/Semantic Change», dins M. T. Cabré, O. Domènech & R. Estopà (eds.), *Mots nous en Català / New Words in Catalan*, Amsterdam, John Benjamins.
- DIKI-KIDIRI, M. *et alii* (2008) «Des lexiques en langues africaines (sängö, wòlof, lingala) pour l'utilisateur de l'ordinateur», dins M. Diki-kidiri (dir.), *Le vocabulaire scientifique dans les langues africaines*, Paris, Karthala.
- ESPINAL, M. T. & M. T. YNGLÉS (2002) «L'estudi del lèxic i el significat a la gramàtica», dins M. T. Espinal (coord.), *Semàntica. Del significat del mot al significat de l'oració*, Barcelona, Ariel, pp. 21-82.
- GARACHANA, M. & J. HILFERTY (2011) «Semàntica», dins S. Climent i J. Mateu (coords.), *Gramàtica i cognició: una aproximació cognitiva a l'anàlisi lingüística*, Barcelona, Editorial UOC, pp. 51-96.
- GROSSMANN, M. (1980) «Sistema lexical dels noms de color en català», *Estudis Romànics*, 16, pp. 1971-1975.

- GUILBERT, L. (1973) «Théorie du néologisme», *Cahiers de l'Association Internationale des Études Françaises*, 25, pp. 9-29.
- (1975) *La créativité lexicale*, París, Larousse.
- GUTIÉRREZ, B. (1995) *La ciencia empieza en la palabra. Análisis e historia del lenguaje científico*, Barcelona, Península.
- HARDIN, C. & L. MAFFI, eds. (1997) *Color Categories in Thought and Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- KLEIBER, G. (1990 [1995]) *La semántica de los prototipos: categoría y sentido léxico*, Madrid, Visor Libros.
- LAKOFF, G. (1987) *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*, Chicago, University of Chicago.
- LAKOFF, G. & M. JOHNSON (1980 [1991]) «Metáforas de la vida cotidiana», Madrid, Cátedra.
- MANZANARES, M. C. (2009) «Procedimientos trópicos en la neología semántica», *Revista de Investigación Lingüística*, 12, pp. 123-146.
- OLIVEIRA, I. (2009) *Nature et fonction de la métaphore en science, l'exemple de la cardiologie*, París, L'Harmattan.
- ORDOÑEZ, A. (1994) *Lenguaje médico. Estudio sincrónico de una jerga*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid.
- PASTOUREAU, M. & D. SIMONNET (2005 [2006]), *Breve historia de los colores*, Barcelona, Paidós.
- RELO, L. (2009) «Términos de color en español: semántica, morfología y análisis lexicográfico. Definiciones y matices semánticos de sus afijos», *Diálogo de la Lengua*, 1, pp. 90-164.
- SABLAYROLLES, J.-F. (2000) *La néologie en français contemporain. Examen du concept et analyse de production néologique récente*, París, Honoré Champion.
- STOEVA-HOLM, D. (2007) «Colors terms in fashion», dins R. E. MC LAURY *et alii.* (eds.), *Antropology of Color*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- WIERZWICKA, A. (1990) «The meaning of color terms: semantics, culture, and cognition», *Cognitive Linguistics*, 1-1, pp. 99-150.